

Myndigheten för
samhällsskydd
och beredskap

Lärrarhandledning

Samhällets säkerhet

Ett studiematerial om Sveriges säkerhet

**Ansvarig utgivare av Samhällets säkerhet – Lärarhandledning
är Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB.**

Lärarhandledning

Del 1: Olycksskydd

1A:

Den farliga vardagen

Hur kan man förhindra och förebygga vardagsolyckor?

Under rubriken »Den farliga vardagen. Hur kan man förhindra och förebygga vardagsolyckor?» har vi samlat textmaterial om olycksskydd.

Under de senaste decennierna har dödsolyckorna i Sverige minskat. Ändå omkommer 3 000 personer varje år till följd av olyckor. Med förebyggande åtgärder skulle både lidande och liv kunna sparas. Men för att ha möjlighet att förhindra olyckor måste vi först känna till riskerna.

I avsnittet beskrivs hur uppmärksamheten blir stor när en olycka väl har skett. Däremot är det betydligt svårare att väcka människors intresse för att förebygga olyckor. En anledning till att vi bryr oss så lite om säkerhetsarbete kan vara att vi inte ser faran där den faktiskt finns. En annan kan vara att vi inte tror att vi kan påverka. Många har också höga förväntningar på att myndigheter ska rycka in vid olyckor och katastrofer. Men ju mer vi förlitar oss på att andra ska ta hand om säkerheten, desto mindre vaksamma och aktiva är vi själva.

Det är heller inte många som känner till vilken olyckstyp som leder till flest dödsfall. I en undersökning från 2003 svarade endast två procent rätt. Om man ser till hela befolkningen så är det fallolyckor bland äldre och barn som dödar flest. Men under hela barn- och ungdomstiden är det trafiken som dödar flest. I textmaterialet kan man därför läsa om trafikolyckor med bil, motorcykel, moped och cykel. Här beskrivs bland annat vikten av att använda bilbälte och hålla hastigheter samt bilkörning i kombination med alkohol.

För varje olycksdödad i Sverige skadas 30 svårt och 200 lindrigt. Olyckor medför inte bara förluster i liv – de ekonomiska kostnaderna blir också stora. Man beräknar att olyckor årligen kostar det svenska samhället drygt 40 miljarder kronor.

Åtta av tio olyckor inträffar hemma och på fritiden. I texten beskrivs vilka skador som kan uppstå bland unga i samband med sport och träning på fritiden. Störst är olycksrisken när man spelar fotboll och rider. Andra risker som tas upp i textmaterialet är bränder, fyrverkeriolyckor, drunkning, förgiftning och kvävning.

Diskussionsfrågor

Läs texterna och diskutera sedan följande frågor:

- Stämmer det att man förväntas ta fler risker när man är ung?
Vad är det för risker man förväntas ta?
- Varför är killar mer olycksdrabbade än tjejer?
- Varför dör så många unga i trafiken?
- Tycker du att straffet för fortkörning borde vara hårdare?
Varför/varför inte?
- Skulle du kunna köra när du har druckit alkohol eller tagit droger? Varför/varför inte? Skulle du kunna åka med någon som har druckit alkohol eller tagit droger?
- Varför tror du det är så många som sätter sig bakom ratten trots att de har druckit?
- Är dina fritidsaktiviteter förknippade med några risker?
Vad kan du i så fall göra för att din fritid ska bli säkrare?
- Vad är du beredd att göra för att din vardag ska bli säkrare?
  - använda hjälm när du cyklar?
  - använda bilbälte?
  - använda bälte i bussen?
  - hålla hastighetsgränserna när du kör bil?
  - låta bli att prata i mobiltelefon när du kör bil?
  - bära flytväst när du åker båt?

Motivera dina svar – varför/varför inte?

Fördjupningsområden

Vilka olyckor tror du dödar flest människor i Sverige? Gör en lista med sex alternativ. Rangordna så att den olycka som du tror dödar flest hamnar överst, och så vidare. Läs sedan om vilka olyckor som är vanligast och jämför din lista med hur det faktiskt ser ut. Diskutera likheter och skillnader mellan din bild och verkligheten.

- Hur tror du att media påverkar din bedömning av risker?
Gå igenom några dagstidningar och skriv ner vilka olyckor det rapporteras om.
- Finns det några typer av olyckor som tidningarna skriver mer om än andra, och är det i så fall de olyckor som flest faktiskt drabbas av?
- Ta reda på hur många som skadar sig varje år och fundera på vilka konsekvenser det medför.
- Diskutera det lidande det medför för de människor som drabbas och även de ekonomiska kostnaderna. Hur mycket kostar olyckor det svenska samhället varje år?

Förslag på aktiviteter

På Vägverkets hemsida kan du beställa filmer om trafik och alkohol, bland annat "Ett ödesdigert val". Dokumentären handlar om några unga killar som har kört rattfulla och därmed orsakat sina kompisars död.

➔ [Läs mer på Vägverket webbplats ¹](#)

Ett annat förslag är att visa filmen "Länge Leve Livet". Filmen skildrar tre människors liv och hur rattfylleriet har påverkat dem och deras omgivning.

➔ [Läs mer på:
Vägverket ²
Skydds nätet ³
Vägverket ⁴
Socialstyrelsen ⁵](#)

---

1 <http://www.vv.se/Om-Vagverket/Biblioteket/Externa-lankar/Alkohol-droger--trafik/>

2 http://publikationswebbutik.vv.se/shopping/ShowItem_____4139.aspx

3 www.skyddsnetet.se

4 www.vv.se

5 www.socialstyrelsen.se

1B:

Vad kan jag göra om det ändå händer?

Under rubriken "Vad kan jag göra om det ändå händer?" finns råd och information om hur man agerar vid en olycka eller i en nödsituation. Enligt Lagen om skydd mot olyckor är alla skyldiga att varna och tillkalla hjälp om det uppstår fara för någons liv. I avsnittet ges också information om rutiner när det gäller vårt larmnummer 112. Nästan alla länder i EU har samma larmnummer. I Sverige har det använts sedan 1996.

Om en person är skadad kan tiden tills man får hjälp vara avgörande för om man klarar sig eller inte. Vad du gör – eller inte gör – kan på så sätt påverka en annan människas liv. De som vet hur de ska bete sig i en krissituation klarar sig bättre när olyckan väl är framme. I textmaterialet beskrivs hur man kan träna på första hjälpen och hur man ska agera vid olyckor och nödsituationer. Genom att känna igen psykiska reaktioner har vi också större möjlighet att vara ett bra stöd vid en olycka. Det som tas upp är bland annat stabilt sidoläge och mun till munandning.

Andra nödsituationer som tas upp är bland annat livräddning i vattnet och vad man bör göra om någon blivit förgiftad. En stor del av kapitlet ägnas åt brandolyckor och hur man ska agera vid brand hemma eller i en offentlig lokal och hur man kan göra en utrymningsplan för bostaden. I texten finns också information om In Case of Emergency (ICE). Om man skulle råka ut för en olycka är det bra om de personer som kommer till olycksplatsen kan få reda på vilka anhöriga som ska underrättas. För att underlätta sökningen lägger man in nummer till närmast anhöriga i mobiltelefonen under rubriken ICE. Förslaget håller nu på att bli standard genom att det snabbt sprider sig över världen.

Diskussionsfrågor

Läs texterna och diskutera sedan följande frågor:

- Har man ansvar för fler än sig själv, till exempel vid en trafikolycka? Vad tycker du? Vad säger lagen?
- Litar du på att samhället kommer rycka in om du råkar ut för en olycka? Varför/Varför inte?
- Vilka rutiner gäller när du ringer larmnumret 112?
- Hur gör du om det börjar brinna - i hemmet, i en offentlig lokal eller i kläderna?
- Hur brandsäkert är ditt hem?
- Tror du att de klubbar/uteställen som du besöker är brandsäkra?
- Har du varit utomhus när det har åskat? Hur gjorde du då? Hur ska man bete sig?

Fördjupningsområden

Har du hamnat på en olycksplats någon gång? Visste du då hur du skulle bete dig? Vad kommer du att göra om du hamnar på en olycksplats i framtiden? Vad kan man göra för att vara en bra medmänniska vid en olycka? Läs på, diskutera, skriv ner och träna.

Har ni brandövningar på skolan? Om inte: ta reda på vad som gäller om det skulle börja brinna. Hur låter brandlarmet, var ligger er uppsamlingsplats osv.

Förslag på aktiviteter

Bjud in någon som kan informera om olyckor som inträffat i elevernas närmiljö. Ett exempel är den lokala Räddningstjänsten. Ta kontakt med din kommun (för försöksskolorna finns särskilda kontaktmän).

Ett annat förslag är att låta Röda korset utbilda eleverna i Första hjälpen och Hjärt-lungräddning (för försöksskolorna finns särskilda kontaktmän).

- ➔ Läs mer:
- [Röda korset](#) ⁶
  - [Skyddsnetet](#) ⁷
  - [Civilförsvarsförbundet](#) ⁸
  - [Sjukvårdsrådgivningen](#) ⁹
  - [Svenska Livräddningssällskapet](#) ¹⁰
  - [Giftinformationscentralen](#) ¹¹

6 <http://www.redcross.se>

7 www.skyddsnetet.se

8 www.civil.se

9 www.sjukvardsradgivningen.se

10 www.sls.a.se

11 www.giftinformationscentralen.se

Lärohandledning

Del 2: Krisberedskap

2B:

När stormen kommer

Under rubriken »När stormen kommer« finns reportage och fakta om sårbarheter i det moderna samhället. Vårt samhälle är komplext och vi blir alltmer beroende av att tekniken omkring oss fungerar. Elberoendet, till exempel, växer och vi klarar oss inte utan datorer, transporter och kommunikationer. Allt hänger samman i allt större världsomspännande nät. Samhället har därför blivit mycket känsligt för oförutsedda händelser.

För att hantera kriser inom Sverige men också utanför våra gränser har vi en krisberedskap. Den gäller inte bara vid krig och terrorism. Vi måste också ha beredskap vid kriser och katastrofer som kan hota människors liv eller vår miljö. Det kan handla om naturkatastrofer, epidemier, elavbrott, datavirus, kemiska olyckor, översvämningar eller miljöförstöring.

I materialets första del beskrivs förödelsen när stormarna Gudrun och Per drog in över södra Sverige. Texten tar också upp hur vårt samhälle är organiserat för att hantera en kris av det slaget och hur frivilliga, de lokala myndigheterna och staten agerade. Reportaget visar hur samhällets krisberedskap bygger på att alla har ett ansvar, och att alla också tar det. Vid en kris, särskilt om den är omfattande, måste det ske ett samspel mellan medborgarna och samhället – i första hand kommunen. Men många aktörer är inblandade vid en extraordinär händelse: förutom enskilda och kommuner även länsstyrelser, centrala myndigheter med ansvar för sina specialområden, landsting som står för den mesta sjukvården, enskilda företag m.fl. Dessutom måste alla dessa ha en god kontakt med varandra.

Den efterföljande texten tar upp sårbarheten i det moderna samhället. Här behandlas störningar i teknisk infrastruktur: elförsörjning, telekommunikation och IT-system. Även angrepp mot byggnader som varuhus och kontorskomplex, olyckor vid petrokemiska anläggningar och kärnkraftverk samt extrema vädersituationer tas upp. Vidare diskuteras CBRN-hotet, det vill säga kemiska, biologiska, radiologiska och nukleära vapen. Texten går också in på vad epidemier och pandemier är och riskerna med sjukdomar som sprids snabbt.

Diskussionsfrågor

Läs texterna och diskutera sedan följande frågor:

- På vilket sätt har samhället blivit mer sårbart? Ge några exempel på sårbarheter i det moderna samhället.
- Hur påverkar globaliseringen sårbarheten?
- Vem har ansvar för samhällets beredskap och förmåga att hantera kriser? Vid vilka tillfällen går kommunen eller staten in?
- I samband med stormen Gudrun gick det län som drabbades allra värst upp i högsta beredskap. Vad innebär det?
- Vilka olika instanser och organisationer i samhället aktiverades och kallades in i samband med stormen Gudrun?
- Ett omfattande elavbrott i en storstad betyder inte bara att lamporna släcks. Räkna upp verksamheter i samhället som påverkas.
- Hur ser den svenska hotbilden ut när det gäller CBRN-händelser?

Fördjupningsområden

Vad skulle hända vid en pandemi (en världsomfattande epidemi) som en influensa? Ta fram material kring den så kallade fågelinfluensan och diskutera hur den påverkade Sverige och andra länder i världen. Går en pandemi att stoppa i en globaliserad värld? Går det att stänga gränser för att hindra smittspridning?

- Sök fakta på:
- [Socialstyrelsen](#) ¹
  - [Smittskyddsinstitutet](#) ²
  - [Statens veterinärmedicinska anstalt](#) ³

Förslag på aktiviteter

Civildövsförbundet har tagit fram ett interaktivt spel, Black out, som rör självskydd och samhällets krisberedskap. Spelet tar 120 minuter att genomföra och en spelare från Civildövsförbundet medverkar under lektionerna.

Eleverna delar upp sig i olika familjer som har olika förutsättningar att klara en kris. Spelet stimulerar en bred diskussion om kriser och krishantering, från den enskilda människans ansvar för sig själv och sin nästa till hur samhället skulle kunna agera.

- [Beställ spelet Black out](#) ⁴

---

1 www.socialstyrelsen.se

2 www.smittskyddsinstitutet.se

3 www.sva.se

4 <http://www.civil.se/#/kurser/blackout>

2C:

En svensk tsunami

Under rubriken »En svensk tsunami« har vi samlat textmaterial som berör flodvågskatastrofen den 26 december 2004. Tusentals svenska medborgare befann sig då mitt i en internationell katastrof och det fanns ett akut behov av konkret krisstöd för medborgare, den här gången mycket långt borta från Sverige.

Texten beskriver hur de flesta myndigheter, kommuner och landsting klarade beredskapen i samband med tsunamin. Krishantering i UD och Regeringskansliet fick dock svidande kritik för att den startade för sent och var för långsam. Efter flodvågskatastrofen hamnade samhällets krisberedskap därför också i fokus för samhällsdebatten. Katastrofkommissionens arbete för att utvärdera regeringens och myndigheternas agerande i samband med flodvågskatastrofen beskrivs också i texten. Som en konsekvens av händelserna i samband med tsunamin har UD stärkt den egna organisationen när det gäller krisberedskap.

Även Regeringskansliet har förändrat sin beredskap efter tsunamin och sedan den 31 mars 2008 finns Kansliet för krishantering. Chefstjänstemannen leder arbetet i kansliet och de huvudsakliga arbetsuppgifterna för denne är att utveckla, samordna och följa upp krishanteringsarbetet.

Därefter följer texter om katastrofarbetet i Sverige. Förutom Regeringskansliet och UD arbetade flera myndigheter i samverkan med krishantering. Många insatser gjordes också av frivilligorganisationer. Alla samverkade för att kunna ta emot de hemvändande svenskarna och hjälpa dem att bearbeta krisen efteråt. I texten beskrivs bland annat mottagandet av svenskar på Arlanda och hur man arbetade i de så kallade POSOM-grupperna, som står för Psykiskt Och Socialt Omhändertagande samt PKL-grupperna som betyder Psykosocial Katastrofledning.

Avsnittet visar också hur hjälporganisationerna är viktiga mellanhänder för privatpersoner och företag som vill hjälpa människor som råkat ut för något svårt. Här finns också tips om att ta kontakt med organisationer om man vill bli frivillig.

Diskussionsfrågor

Läs texterna och diskutera sedan följande frågor:

- Efter tsunamin hamnade samhällets krisberedskap i fokus på grund av bris-
terna i krishantering. Vilka förändringar har genomförts?
- Vad kan det bero på att Sveriges medverkan i det internationella hjälparbetet
kom igång snabbt men att hjälpen för de svenskar som befann sig i kata-
strofområdet var mer bristfällig?
- Flera myndigheter och frivilligorganisationer samarbetade vid krishantering-
en i samband med tsunamin. Ge exempel.
- Vad är en POSOM-grupp och vilka aktörer kan ingå i den? Vad är en PKL-
grupp och vilka aktörer kan ingå i den?

Fördjupningsområden

Ta fram material från exempelvis dagstidningar och följ debatten kring tsunamin.
Vilka frågor diskuterades kring ansvar och samhällets säkerhet? Vilka åsikter
hade de olika partierna? Vad kom Katastrofkommissionen fram till? Varför återin-
kallades den?

Förslag på aktiviteter

Välj en annan katastrof, till exempel Estoniakatastrofen samt en olycka på svensk
mark, exempelvis giftutsläppet från tunnelbygget i Båstad. Leta efter material i
tidningar, på nätet eller via intervjuer kring dessa händelser och diskutera. Vilka
frågor diskuterades kring ansvar och samhällets säkerhet? Vilka insatser krävdes
av kommun, landsting, myndigheter och frivilligorganisationer? Vilka viktiga sam-
hällsfunktioner drabbades? Hur kunde detta ha förhindrats? Vilka uppföljningar
har gjorts och vilka lärdomar har man dragit av händelserna?

➔ [Läs mer: Estoniasamlingen](#) ⁵

2D:

Det går att förbereda sig för det oväntade

Under rubriken »Det går att förbereda sig för det oväntade« har vi samlat textmaterial om förberedelser inför en kris. Avsnittet inleds med en text om det tragiska mordet på Bromma gymnasium i Stockholm år 2001. Artikeln beskriver hur samhället hanterade händelsen och vikten av en fungerande kriskommunikation.

Den svenska krisberedskapen bygger på att alla tar ett gemensamt ansvar, men också på att vi som individer har ett eget ansvar för vår egen säkerhet. En av de absolut viktigaste förberedelserna är att tänka igenom vad man bör göra om det uppstår en kris, till exempel ett längre strömavbrott. I texten tas begreppet hemberedskap upp, hur man kan förbereda sig själv och bostaden för att klara en krissituation.

En fungerande krisberedskap bygger också på att samhället klarar av att hantera olyckor och störningar med stora konsekvenser för samhället. Myndigheter, kommuner och landsting är skyldiga att ha en förmåga att klara kriser. I avsnittet beskrivs de principer och lagar som samhällets krishanteringssystem vilar på. Kommunerna driver många verksamheter som bör fungera även under kriser. För att klara detta måste kommunerna förbereda sig genom att ha en aktuell plan och en utbildad och övad organisation.

Avsnittet avslutas med ett exempel på ett scenario om terrorister skulle attackera Stockholms tunnelbana. Erfarenheterna av terroristattentaten i Madrid 2004 och London 2005 ger en bild av vad som skulle kunna hända. I texten beskrivs hur det svenska samhället skulle agera vid en liknande situation.

I texten beskrivs också frivilliga försvarsorganisationer och Frivilliga resursgrupper (FRG). Det är organisationer och människor som är viktiga resurser i samhällets krishantering. Även trossamfunden, med lång erfarenhet av att ta hand om människor i kris, nämns.

Diskussionsfrågor

Läs texterna och diskutera sedan följande frågor:

- Vad innebär termen "hemberedskap"?
- Vad innebär begreppet Frivilliga resursgrupper (FRG)? Ge exempel på arbete som FRG utfört i samband med stormen Gudrun och andra katastrofer.
- Vilka tre principer vilar samhällets krishanteringssystem på?
- Vad innebär lagen om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser?
- Vad ska du tänka på om du befinner dig i en krissituation utomlands?
- Vad kan du få hjälp med på en svensk ambassad utomlands?

Fördjupningsområden

Leta efter material i tidningar, på nätet eller via intervjuer kring diskoteksbranden i Göteborg. Vilken roll kom trossamfunden att spela i samband med branden? Varför hade de en sådan viktig roll? Vilka uppgifter kan trossamfunden ta hand om vid en kris? Ta reda på deras funktion i så kallade PKL- och POSOM-grupper. På vilket sätt kunde trossamfunden stödja de drabbade mer långsiktigt? Vilka uppföljningar har gjorts och vilka lärdomar har man dragit av händelsen?

Förslag på aktiviteter

Din hemkommun drabbas plötsligt av ett allvarligt elavbrott som varar i tre dagar. Hur påverkas du? Kontrollera din kommuns beredskapsplan.

- Hur tar du reda på vad som hänt och håller dig informerad?
- Hur motverkar du utkylning av lägenheten och hur förvarar du maten? Hur klarar man vattenförsörjningen och hur kan man rena vatten?
- Vilken utrustning har du redan hemma som du kan använda vid ett längre elavbrott?

➔ [Läs mer på:](#)
[Sakerhetspolitik.se/din krisberedskap](http://sakerhetspolitik.se/din_krisberedskap) ⁶ och ta kontakt med din kommun.

---

6 <http://www.sakerhetspolitik.se/templates/Level2Page.aspx?id=63>

Lärarhandledning

Del 3: Sveriges försvar

3:

Varför har vi ett försvar?

Under rubriken »Sveriges försvar« har vi samlat textmaterialet som direkt berör det svenska civila och militära försvaret. Risken för krig i vår närhet eller en invasion av vårt land anses vara minimal för närvarande. Tidigare var det militära försvarets viktigaste uppgift att försvara Sveriges gränser vid en invasion. Efter som det inte längre anses finnas något hot mot våra gränser har militärens huvuduppgifter ändrats. Militärens internationella roll har ökat betydligt och svenska militärer och civila deltar i fredsbevarande eller fredsframtvigande insatser. Men det finns andra hot, även under djupaste fred, som till exempel epidemier, gränsöverskridande kriminalitet, terroristattacker och naturkatastrofer. Teknikberoendet, globaliseringen och ökat behov av kommunikationer har bidragit till att de nya hoten inte heller hindras av några nationsgränser. Även i sådana sammanhang kan Försvarsmakten, särskilt Hemvärnet, göra värdefulla insatser.

Avsnittet inleds med texter om totalförsvaret och värnplikten. Den beskriver också vem som måste mönstra, hur tjejer går tillväga om de vill göra lumpen samt hur värnpliktsutbildningen är upplagd. Därefter följer en artikel om lågstadieläraren Katarina Schlyter Lasson där hon förklarar hur det är att vara tjej, lärare och militär på en och samma gång. Katarina Schlyter Lasson, som är projektanställd vid försvarets högkvarter, har både gjort lumpen och deltagit i fredsuppdrag i Kosovo. Avsnittet tar också upp hur det svenska militära försvaret är organiserat och vad som är dess prioriteter. I texten beskrivs även vad som är civilt försvar och varför det finns. Avslutningsvis diskuteras problematiken med vapenindustri och vapenexport.

Diskussionsfrågor

Läs texterna och diskutera sedan följande frågor:

- Behöver vi ett militärt försvar?
- Vad innebär det för det svenska försvaret att Sverige inte hotas av en invasion?
- Vilka uppgifter tycker du det svenska totalförsvaret bör ha? (Totalförsvaret = militärt försvar och civilt försvar).
- Tycker du att det militära försvaret ska bantas ner eller bör vi lägga mer pengar på att modernisera det?
- Bör alla som vill göra lumpen få göra det och bör det vara helt frivilligt? (Idag gäller att endast de som verkligen behövs får göra lumpen.)

Fördjupningsområden

Idag produceras en del vapensystem i Sverige och andra importerar vi. Vår lagstiftning förbjuder export av vapen till länder som befinner sig i krig. Men i praktiken kan vi inte stoppa export av krigsmateriel till en del länder trots att de befinner sig i krig.

- Är det rätt att sälja vapen till ett land och samtidigt förbjuda försäljning av fler vapen när landet är i krig och behöver dessa som mest?
- Hur ska vi göra med krigsmateriel? Är det rätt eller fel att sälja vapen till krigförande länder?
- Ska vapenexport vara tillåten eller förbjudas helt?

➔ [Läs mer om vapenexport:](#)

[Inspektionen för strategiska produkter](#) ¹
[Svenska freds- och skiljedomsföreningen](#)², eller denna adress ³
[Försvarets materielverk](#) ⁴

➔ [Läs mer om försvars- och säkerhetspolitik, mönstring och lumpen:](#)

[Samlad information om samhällets säkerhet](#) ⁵
[Försvarmaktens och Pliktverkets mötesplats för ungdomar](#) ⁶
[Försvarmakten](#) ⁷
[Pliktverket](#) ⁸
[Regeringen/Försvarsdepartementet](#) ⁹

---

1 www.isp.se
2 www.svenska-freds.se
3 www.vapenexport.se
4 www.fmv.se
5 www.sakerhetspolitik.se
6 www.lumpen.nu
7 www.mil.se
8 www.pliktverket.se
9 www.regeringen.se/sb/d/514

.....

.....

.....

.....

Förslag på aktiviteter

Pliktverket har anställda ungdomsinformatörer som själva precis har gjort lumpen och har i uppgift att berätta om det. Du kan bjuda in dem till din skola för en föreläsning om mönstring, lumpen och samhällets säkerhet.

➔ [Mer information om ungdomsinformatörerna hittar du på www.lumpen.nu/Lumpen/Skolinformation/](http://www.lumpen.nu/Lumpen/Skolinformation/) ¹⁰

➔ [Läs mer om mönstring på www.lumpen.nu](http://www.lumpen.nu) ¹¹

Ett sätt att koppla frågor om försvaret till närsamhället är att bjuda in en representant från det lokala hemvärnet. Ett sådant besök kan även kopplas till frågor om det civila samhällets krisberedskap. Här har hemvärnet uppgifter som till exempel sökande efter saknade personer, stöd vid arbetet med naturkatastrofer eller större olyckor.

➔ [Du kan söka det lokala Hemvärnet här](http://hemvarnet.se) ¹²

Ett annat förslag är att klassen delas upp i olika grupper där var och en har som uppgift att ta reda på vad ett politiskt parti i riksdagen står för i olika försvarsfrågor. De kan söka mer information på partiernas webbsidor, intervjua partimedlemmar i försvarsutskottet eller på partikansliet.

- Stödjer partiet allmän värnplikt? Om de inte gör det, varför?
- Vill de att försvaret ska ha större eller mindre anslag mot nu och varför?
- Bör även tjejer mönstra och göra lumpen? Vilka är deras argument?

---

10 www.lumpen.nu/Lumpen/Skolinformation/

11 www.lumpen.nu

12 <http://hemvarnet.se/?action=karta>

.....

.....

.....

.....

Lärarhandledning

Del 4: Sverige i världen

4A:

Säkerhetspolitik, hotbilder och internationellt samarbete

Under rubriken »Säkerhetspolitik, hotbilder och internationellt samarbete« har vi samlat textmaterialet som berör frågor om den svenska säkerhetspolitiken. En viktig del i Sveriges säkerhetspolitik är att verka för avspänning, nedrustning, samarbete och demokratisk utveckling. För att kunna göra detta samarbetar Sverige med andra stater inom ett antal internationella organisationer. En allt viktigare del i det svenska militära och civila försvaret är att delta i internationella uppdrag. Det kan handla om stöd vid humanitära kriser, fredsbevarande insatser eller mer krävande fredsframtvängande uppgifter, beslutade av FN. Som ett svar på EU:s ökade samordning inom utrikespolitiken har så kallade Battle Groups bildats.

Avsnittet om säkerhetspolitik innehåller också texter om terrorism. Efter tragedierna kring terrordåden i USA, Bagdad, Madrid, London har det uppstått en rädsla i de rika länderna. Hotbilden som vuxit fram finns även i Sverige där regeringen ändrat fokus för vår egen säkerhetspolitik. Textmaterialet beskriver också hur svårt det är att komma fram till en gemensam definition av terrorism. I texten finns en beskrivning av al-Qaida.

Avsnittet tar också upp klimathotet. Experter är överens om att jordens klimat blir allt varmare vilket kan leda till kriser som drabbar oss alla.

På detta följer en sammanställning och förklaring av olika säkerhetspolitiska organisationer som Sverige samarbetar med. Här finns också en faktatext om hur FN fungerar.

»På uppdrag i Kosovo« är ett reportage från den svenska fredsbevarande styrkan i Pristina. Vi följer fyra svenska killar som ingår i Kosovo Protection Force, Kfor. Texten beskriver det fredsbevarande arbetet i praktiken.

Diskussionsfrågor

Läs texterna och diskutera sedan följande frågor:

- Diskutera al-Qaidas förvandling från att ha varit USA:s samarbetspartner i kampen mot kommunismen till att bli deras värsta fiende.
- Vad är skillnaden mellan befrielseörelser och terrorgrupper?
- USA reagerade med många olika åtgärder efter terroristattentaten i september 2001. Ett av de sätten var militärt, att anfälla Afghanistan i jakten på terrorister. Om Sverige drabbades av en terroristaktion som den i USA, London eller i Madrid, hur skulle Sverige reagera? Hur tycker du att Sverige skulle reagera?
- Island har lika många röster i FN som Indien även om hela den isländska befolkningen får plats i ett mindre område i en större stad i Indien. Bör inte större medlemsländer ha mer att säga till om inom FN?
- Vad är skillnaden mellan fredsbevarande och fredsframtvingande trupper?

Diskutera och försök att beskriva en konflikt där det kan behövas fredsframtvingande åtgärder.

Fördjupningsområden

Läs igenom texterna och ställ upp argument för och emot.

- Med eller utan FN-mandat? Sverige deltar i två Natoleda uppdrag, Kfor i Kosovo och Isaf i Afghanistan. Enligt FNs stadgar är det säkerhetsrådet som ska ta beslut om fredsuppdrag. En del fredsuppdrag har dock hindrats på grund av oenighet inom säkerhetsrådet. Bland annat hände detta i forna Jugoslavien där FN inte kunde komma fram till ett beslut. Istället valde Nato att agera utan FN-mandat. EU har en gemensam utrikes- och säkerhetspolitik. Sverige bidrar bland annat med en snabbinsatsstyrka, Nordic Battle Group som kan rycka ut och vara på plats långt utanför Sveriges gränser. Syftet med detta är att EU snabbt ska kunna ställa upp med trupper när en kris i vårt närområde uppstår. Det kan handla om att såväl tvinga fram fred som att bevara en bräcklig fred. Bör Sverige och EU kunna agera utan ett FN-mandat?

Förslag på aktiviteter

Vad ligger bakom de kriser och konflikter som pågår i vår omvärld? Vilken roll spelar den säkerhetspolitiska utvecklingen, och hur kan det påverka oss här i vår egen vardag? För att skapa intresse och engagemang om internationella relationer har Folk och Försvar utvecklat det upplevelsebaserade rollspelet »Minister för en dag«.

Under ledning av en spelinstruktör förflyttas deltagarna till den fiktiva Gröna Havsregionen, där de under några timmar agerar ministrar i olika regeringar. Svältkatastrofer, terrorattentat, demonstrationer, allianser mellan länder, gränsoroligheter och etniska gruppers krav på självständighet är några av de utmaningar som deltagarna kan ställas inför.

Efter spelet görs en utvärdering då deltagarna tillsammans med spelledaren analyserar vad som hände. Paralleller dras till verkliga kriser och konflikter i omvärlden.

➔ [Boka in spelomgångar på din egen skola. Läs mer här: ¹](#)

Ett annat förslag är att klassen delas upp i olika grupper där var och en har som uppgift att ta reda på vad ett politiskt parti i riksdagen står för i olika utrikes- och försvarsfrågor. De kan söka mer information på de olika partiernas webbsidor, intervjua partimedlemmarna i utrikesutskottet eller på partikansliet. Fråga också partiernas ungdomsförbund, som ofta har en annan uppfattning än sina moderpartier.

- Med vilka andra länder och organisationer ska Sverige samarbeta för en säkrare värld?
- Är det skillnad på vad EU bör göra i Europa och i andra världsdelar? Vilka är deras argument för och emot?
- Vad anser partiet/partierna om EU:s ökade samarbete inom utrikes- och säkerhetspolitik generellt och om Nordic Battle Group specifikt?

➔ [Läs mer på:](#)
[Myndighet gemensam information om svensk säkerhetspolitik ²](#)
[Försvarsmakten ³](#)
[Svenska FN-förbundet ⁴](#)
[FN ⁵](#)
[Sveriges säkerhetspolitik ⁶](#)
[EU-upplysningen ⁷](#)
[Europeiska unionens utrikes- och säkerhetspolitik ⁸](#)

1 www.folkochforsvar.se

2 www.sakerhetspolitik.se

3 www.mil.se

4 www.fn.se

5 www.un.org

6 <http://www.regeringen.se/sb/d/1991/a/12436;jsessionid=aw2ayQ29mzV6>

7 www.eu-upplysningen.se

8 http://www.europa.eu/pol/cfsp/index_sv.htm

4B:

Folkrätt – vad är rätt och fel i krig

Under rubriken »Folkrätt – vad är rätt och fel i krig« har vi samlat textmaterialet som berör frågor om folkrätt, FN samt hur kriget på Balkan, i Afghanistan och i Irak påverkat diskussionen om vad som är rätt och fel i krig.

1900-talet var ett grymt århundrade då mer än 180 miljoner människor dog till följd av beslut som andra människor fattade. Europa genomlevde två förödande världskrig. Utrotningsläger, slavläger, koncentrationsläger, arbetsläger blev begrepp som kommer att följa oss i generationer. Atombomber användes för första gången i andra världskriget. När republiker bröt sig ur det forna Jugoslavien utbröt krig på Balkan. I media fick vi följa massmord, våldtäkter, etniska rensningar och grymheter som vi inte trodde skulle kunna hända igen i Europa.

Det fanns ett starkt stöd för militär intervention för att förhindra folkrensning och hindra striderna. Efter den 11 september 2001 invaderades först Afghanistan och sedan Irak. I och med kriget i Irak splittrades världen i de som var för och de som var emot invasionen.

Materialet inleds med en text som behandlar folkrätten i praktiken. Filosofer och folkrättsjurister skiljer på det som är legitimt och det som är legalt.

Enligt folkrätten är det aldrig tillåtet att använda tortyr. I avsnittet berörs också användandet av förnedrande behandling eller tortyr av misstänkta terrorister. En fråga som även Sverige blivit indragen i när två egyptier utvisades med hjälp av amerikans underrättelsetjänst.

Avsnittet tar också upp FN och mänskliga rättigheter, Haag- och Genève-konventionen samt den Internationella brottmålsdomstolen ICC.

Diskussionsfrågor

Läs texterna och diskutera sedan följande frågor:

- Efter terrorattentaten har åter en diskussion tagit fart om vilka förhörsmetoder som får användas. Var går gränsen för vad som är tortyr?
- Vilka medel finns det för FN att se till att staterna följer stadgarna?
- Vilka likheter och skillnader finns det mellan kriget i Kosovo och Irak? Varför skiljer sig den svenska regeringens syn på de olika militära aktionerna?
- När USA och Storbritannien attackerade Irak 2003 var det enligt FN-stadgan och folkrätten olagligt. När FN godkände den nya regeringen och internationell närvaro i landet, har inte FN då visat att det var rätt att invadera Irak?
- Det finns nära 20 miljoner flyktingar i världen men Sverige och Europa tar bara emot en bråkdel. De allra flesta flyktingarna finns i fattiga länder. Bör vi ta emot fler flyktingar?

Fördjupningsområden

Sverige utvisade två egyptiska medborgare som var misstänkta för terrorism till ett land där tortyr används vid förhör. Andra länder som säger sig vara starka förespråkare för och försvarare av mänskliga rättigheter har också utvisat misstänkta terrorister till länder där de torteras. I åtskilliga länder torteras människor systematiskt i fängelserna.

Läs igenom texterna och ställ upp argument för och emot. Undersök också vad enskilda organisationer som Amnesty, Human Rights Watch och Röda Korset tycker.

- Hur påverkas vi som människor av krig och terrorattacker? Hur förskjuts våra värderingar?
- Har terrorattentaten i London, Madrid och USA förändrat vår syn på mänskliga rättigheter? Kan det finnas fall när demokrati och mänskliga rättigheter måste stå tillbaka för fred och stabilitet?
- Kan det vara rätt att använda tortyr för att försvara civila? I så fall: under vilka omständigheter?

➔ Läs mer på:
[Amnesty](#)⁹
[Human Right Watch](#)¹⁰
[Svenska Röda korset](#)¹¹

---

9 <http://www.amnesty.se/>

10 <http://www.hrw.org/>

11 <http://www.redcross.se/>

Förslag på aktiviteter

Klassen kan delas upp i olika grupper där var och en har som uppgift att ta reda på vad ett politiskt parti i riksdagen står för i olika försvarsfrågor. De kan söka mer information på FN:s hemsida och tala med historiker och säkerhetspolitiska experter.

- Vilket är viktigast: länders suveränitet eller att skydda de mänskliga rättigheterna?
- När Nato bombade Kosovo var det olagligt enligt FN-stadgan och folkrätten men många experter anser att det var rätt. Vad tycker de politiska partierna? Stödjer de aktionerna för att hindra konflikten i Kosovo? Hur ställer de sig till invasionerna av Afghanistan och Irak?
- Hur ser de på folkrätten? Bör den ändras eller är den bra som den är?
- När anser de politiska partierna att världssamfundet har en skyldighet att agera för att förhindra massmord och etnisk rensning?
- Hur ser de på riskerna med att ingripa militärt för att skydda mänskliga rättigheter?
- Hur ser de politiska partierna på "kriget mot terrorismen"? Hur anser de att vi ska agera för att minska terrorismen i världen?
- I vilka länder förekommer ännu systematisk tortyr?

- ➔ Läs mer på:
- [Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter](#) ¹²
  - [Portal om mänskliga rättigheter](#) ¹³
  - [Svenska FN-förbundet](#) ¹⁴
  - [Om mänskliga rättigheter på säkerhetspolitik.se](#) ¹⁵
  - [FN i Kosovo](#) ¹⁶

---

12 <http://www.manskligarattigheter.gov.se>

13 <http://www.mrifokus.se>

14 www.fn.se

15 <http://www.sakerhetspolitik.se/templates/Level2Page.aspx?id=363>

16 <http://www.unmikonline.org/>

4C:

Medier och krig

Under rubriken »Medier och krig« har vi samlat texter och analyser om hur medier utnyttjas för att föra fram propaganda och hur propaganda och marknadsföring används för att få oss att tycka, tänka och handla på ett visst sätt. Det finns också en text om de karikatyrer av Muhammed som en dansk tidning publicerade och som ledde till omfattande demonstrationer, attacker mot ambassader och bojkott av dansk-svenska företag.

Propaganda har i alla tider använts för att vinna krig. I och med den enorma utvecklingen av massmedier har propagandan fått en än viktigare betydelse för utgången av ett krig. I materialets inledning beskrivs hur journalisterna under Vietnamkriget (1957–1975) i stort sett kunde röra sig fritt i landet. I Gulfkriget hindrades journalisterna från att rapportera fritt vilket satte igång diskussioner i många massmedieföretag. I avsnittet finns också en intervju med Fredrik Konnander, lärare på Försvarshögskolan i psykologiska operationer. Han beskriver hur militären kan arbeta med information för att få civila och militärer att handla på ett visst sätt.

Stefan Hjertén berättar sedan hur det är att vara utrikeskorrespondent och rapportera från krig. Han kritiserar Aftonbladet som hade den enda svenska journalist som var embedded, alltså följde med amerikanska trupper under invasionen av Irak. Uttrycket kommer från engelskan och betyder innesluten. Att följa med truppen som innesluten har varit mycket kontroversiellt och diskuterats.

Medier kan också bidra till att skapa konflikter. Ett exempel på detta är de Muhammed-karikatyrrer som publicerades i den danska tidningen Jyllands-Posten hösten 2005. Vi lever i en globaliserad värld där allt fler har tillgång till den nya tekniken och budskapen och hoten kring karikatyrrerna spreds blixtnabbt via Internet och sms.

Diskussionsfrågor

Läs texterna och diskutera sedan följande frågor:

- Varför är det så svårt för medierna att skilja på propaganda och sanna uppgifter under ett pågående krig?
- Vilken är skillnaden på information på Internet och i tryckta medier?
- Hur kan man kritiskt granska den information man får via medierna?
- Karikatyrer av Muhammed har upprört miljontals människor. Medier över hela världen har valt att inte publicera karikatyrerna för att de anser att de är kränkande. Varför har karikatyrerna väckt så upprörda känslor? Vad är mediernas ansvar vid en konflikt? Bör de försöka tona ner en konflikt eller rapportera vad alla tycker och tänker?

Fördjupningsområden

Läs igen texterna och ställ upp argument för och emot.

- En redaktör på en tidning får ett erbjudande om att ha en av tidningens journalister »embedded«, innesluten, under kriget i Irak. Inbäddningen ger journalisten möjlighet att följa de stridande trupperna på nära håll. Å andra sidan riskerar bevakningen att bli ensidig. Ska tidningen låta sin journalist vara »inbäddad«?

Förslag på aktiviteter

Sedan en längre tid tillbaka anser en del muslimer, men långt ifrån alla, att västvärlden ledd av USA bedriver ett krig mot dem. Som bevis på detta ses konflikten mellan Israel och Palestina, invasionerna av Irak och Afghanistan, liksom användandet av tortyr i Abu Ghraib-fängelset och fängslandet av misstänkta terrorister på en amerikansk militärbas i Guantanamo, Kuba.

Den här konflikten har också dragit in Sverige. Media är central i den här konflikten vilket publiceringen av Muhammed-karikatyrerna i Danmark visade.

Dela in klassen i två delar. En grupp försöker hitta försvar för den absoluta pressfriheten, rätten att publicera Muhammed-bilderna som till exempel Aktuellt gjorde. Den andra gruppen ska söka argument för att inte publicera karikatyrerna. Ni kan till exempel söka efter de svenska tidningarnas argument för att inte publicera karikatyrerna. Var det rätt att inte publicera bilderna? En annan fråga är om media i Sverige är neutrala i den pågående konflikten eller om de tar ställning?

- ➔ [Läs mer om Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik](#) ¹⁷
[Europeiska unionens utrikes- och säkerhetspolitik](#) ¹⁸
[Krig och media på säkerhetspolitik.se](#) ¹⁹

17 <http://www.regeringen.se/sb/d/1991>

18 http://www.europa.eu/pol/cfsp/index_sv.htm

19 <http://www.sakerhetspolitik.se/templates/Level2Page.aspx?id=367>

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
651 81 Karlstad Tel 0771-240 240 www.msbmyndigheten.se
Publ. nr MSB 0072-09 ISBN 978-91-7383-034-8

